

Цивільне законодавство:
анотований бібліографічний список

2025. – Вип. 12. – 12 с.

<http://nplu.org/article.php?id=423&subject=3>

1. **Андрощук Г. Рекодифікація Книги четвертої Цивільного кодексу України: «primum non nocere»** [Електронний ресурс] / Геннадій Андрощук // Юрид. газ. – 2025. – 1 груд. – Електрон. дані. *Актуалізовано потребу модернізації законодавства за умови максимально обережного підходу, щоб не зруйнувати ефективні елементи чинної системи. Проаналізовано підхід до рекодифікації Книги четвертої Цивільного кодексу України (ЦК України), яка регулює право інтелектуальної власності (ІВ). Наголошено на важливості принципу «primum non nocere» — «не нашкодь», вказано, що зміни мають бути обережними та виваженими, оскільки сфера ІВ є складною і чутливою. Запропоновано актуалізувати коло охоронюваних об'єктів ІВ: твори, винаходи, промислові зразки, програми, бази даних, торговельні марки, комерційні таємниці тощо. Серед ризиків — можливі колізії між нормами нового ЦК України та спеціальними законами, а також — невідповідність міжнародним / європейським стандартам, якщо реформа буде реалізована без належного узгодження. Текст: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/rekodifikaciya-knigi-chetvertoyi-civilnogo-kodeksu-ukrayini-primum-non-nocere.html>*

2. **Гал І. Звільнення від аліментів через майно: як це працює і на що звернути увагу** [Електронний ресурс] / Ірина Гал // Fakty.ua : [вебсайт]. – 2025. – 1 груд. — Електрон. дані. *Зазначено, що держава має право стягувати кошти з доходів людей, які не сплачують аліменти.*

Йдеться не лише про тих, хто отримує зарплатню, але й про пенсіонерів і тих, хто не має офіційних доходів. Якщо громадянин протягом трьох місяців не сплачує належні аліменти, до нього можуть бути застосовані додаткові заходи примусу. Так, його дані вносяться до Єдиного реєстру боржників, а заборгованість може бути погашеною й за рахунок майна. У Київському міжрегіональному управлінні Міністерства юстиції повідомили про спосіб погасити заборгованість з аліментів за рахунок передачі майна. Йдеться про укладання договору щодо припинення права на аліменти через передачу нерухомого майна — квартири, будинку чи земельної ділянки. Для того, аби укласти такий договір, потрібно отримати дозвіл органа опіки та піклування, який підтвердить, що передача майна не порушує інтересів дитини та є рівноцінною компенсацією її потреб. Втім, навіть після передачі майна батьки не звільняються від повної відповідальності за утримання дитини в додаткових витратах, таких як медичне обслуговування або освіта. Текст: <https://fakty.ua/463802-osvobozhdenie-ot-alimentov-cherez-imuchestvo-kak-eto-rabotaet-i-na-cto-obratit-vnimanie>

3. Гретченко Л. Право чи обов'язок? Коли суд зупиняє провадження у разі перебування сторони або третьої особи у складі ЗСУ [Електронний ресурс] / Лариса Гретченко // Юрид. практика. – 2025. – 11 груд. — Електрон. дані. *Йдеться про особливості участі у цивільному процесі військовослужбовця відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 251 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК України). Розкрито зміст постанови Великої Палати Верховного Суду від 12.11.2025, у якій сформульовано декілька орієнтирів для суду, а саме: з моменту запровадження в Україні воєнного стану і до його скасування чи припинення Збройні Сили України (ЗСУ) та інші утворені відповідно до закону військові формування вважаються такими, що "переведені на воєнний стан"; у період воєнного стану та загальної мобілізації для зупинення провадження потрібні належні*

докази перебування учасника справи на військовій службі (зокрема, військовий квиток, накази командира військової частини); якщо військовослужбовець, права якого захищає процесуальна гарантія зупинення провадження, прямо висловлює волю продовжити розгляд справи (особисто або через представника), суд має врахувати цю позицію та продовжити судочинство. Також Велика Палата окремо наголосила, що такий підхід слід застосовувати і під час тлумачення аналогічних підстав для зупинення провадження, передбачених п. 3 ч. 1 ст. 227 Господарського процесуального кодексу України (ГПК України) та п. 5 ч. 1 ст. 236 Кодексу адміністративного судочинства України (КАС України). Текст: <https://pravo.ua/pravo-chy-obov-iazok-koly-sud-zupyniaie-provadhennia-u-razi-perebuvannia-storony-abo-tretoi-osoby-u-skladi-zsu/>

4. **Денисова Д. Арешт нерухомості, рахунків і цифровий контроль: як в Україні боротимуться з боржниками** [Електронний ресурс] / Дар'я Денисова // Focus.ua : [вебсайт]. – 2025. – 2 груд. — Електрон. дані. Вказано, що законопроект № 14005, який стосується змін у сфері виконавчого провадження, викликав хвилю обговорень, адже він змінює підхід до стягнення боргів в Україні: автоматичний контроль за боргами громадян через цифрові реєстри має пришвидшити процес виконання рішень і знімає зайві бюрократичні обтяження. Фахівці з права розібрали документ і пояснили, що саме зміниться для громадян. За їх словами, законопроект не змінює правил вилучення майна, проте робить процеси значно швидшими завдяки автоматичному обміну даними між реєстрами. Розглянуто, як хочуть змінити контроль за боржниками, як відбуватиметься автоматичний арешт майна, які борги можуть призвести до автоматичного арешту. Текст: <https://focus.ua/uk/economics/735361-novi-pravila-dlya-borzchnikiv-shcho-oznachayut-avtomatichni-obmezhennya-na-mayno>

5. **Дудін Т. Спадкування віртуальних активів: інструкція для нотаріусів та власників крпти – блог Тимофія Дудіна** [Електронний ресурс] / Тимофій Дудін // Юрид. практика. – 2025. – 17 листоп. — Електрон. дані. *Подано консультацію для нотаріусів щодо оформлення спадщини на цифрові активи (криптовалюту). Вказано на ст. 1218 Цивільного кодексу України, яка визначає, що до складу спадщини входять усі права та обов'язки, які належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини й не припинилися внаслідок його смерті, а оскільки криптовалюта, згідно із Законом "Про віртуальні активи", визнається віртуальним активом та об'єктом цивільних прав, вона формально підпадає під визначення "іншого майна", яке може бути успадковане. Акцентовано, що в розвинених країнах застосовують "цифрові заповіти", які містять деталізовані інструкції для передачі віртуального майна, і цей досвід доводить, що технічне й юридичне врегулювання процесу можливе за наявності чітких і безпечних правил. Відзначено, що спадкування криптовалюти формує новий вимір відповідальності для нотаріальної системи в умовах цифровізації, і, таким чином, український нотаріат опинився на порозі трансформації, де правова точність має гармонійно поєднуватися з технологічною надійністю, щоб забезпечити захист прав громадян у сфері нового, нематеріального багатства.* Текст: <https://pravo.ua/spadkuvannia-virtualnykh-aktyviv-instruktsiia-dlia-notariusiv-ta-vlasnykiv-krypty-bloh-tymofiiia-dudina/>

6. **КГС ВС вказав, коли нотаріус має право укласти договір на управління спадщиною з іншою особою** [Електронний ресурс] // Юрид. газ. – 2025. – 11 листоп. – Електрон. дані. *Зазначено, що нотаріус має право укласти договір на управління спадщиною (часткою у статутному капіталі товариства) з іншою, ніж спадкоємець, особою не лише в разі фізичної відсутності спадкоємців, а й коли відсутні спадкоємці, які постійно проживали зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, або спадкоємці, які подали заяву про прийняття спадщини. Такий договір є правомірним, якщо*

перед його укладенням нотаріус встановив факт відсутності спадкоємців шляхом отримання інформації з відповідних реєстрів і направлення листів потенційним спадкоємцям. Договір на управління спадщиною має правову природу договору зі скасувальною обставиною, оскільки його дія автоматично припиняється з моменту прийняття спадщини спадкоємцями, що не порушує їхніх прав та законних інтересів. Такий висновок зробила колегія суддів Касаційного господарського суду (КГС) у складі Верховного Суду (ВС). Текст: <https://yur-gazeta.com/golovna/kgs-vs-vkazav-koli-notarius-mae-pravo-uklasti-dogovir-na-upravlinnya-spadshchinoyu-z-inshoyu-osoboyu.html>

7. **Купновицька У. "Безхазяйні" за законом: як РФ почала масово забирати житло українців на ТОТ** [Електронний ресурс] / Уляна Купновицька // Focus.ua : [вебсайт]. – 2025. – 15 груд. — Електрон. дані. Йдеться про те, що РФ почала масово вилучати житло на тимчасово окупованих територіях (ТОТ) України, закріпивши цей процес на рівні федерального закону, який значно розширює повноваження окупаційних адміністрацій щодо вилучення квартир і будинків. Під загрозою опинилося житло українців, які виїхали з ТОТ або в окупації відмовляються отримувати російський паспорт. Вказано, що нові правила дозволяють визнавати житло "безхазяйним" і передавати його іншим особам — переважно тим, кого РФ вважає лояльними до себе. Експропріація триватиме до 2030 р. Формально це закріплює практику, що вже тривалий час застосовувалася на ТОТ: раніше відбирання житла відбувалося через фіктивні судові рішення або "комісії". "Фокус" з'ясував, чи втрачають українці право власності на житло та що робити, аби захистити свої права. Наведено рекомендації з цього приводу правозахисних організацій та систем безоплатної правничої допомоги (БПД). Текст: <https://focus.ua/uk/eksklyuzivnyy/736995-rf-masovo-viluchaye-zhitlo-na-tot-shcho-robiti-ukrajincyam-i-chi-znikaye-pravo-vlasnosti>

8. **Лещенко О. росія запускає механізм масового вилучення житла на окупованих територіях: під загрозою тисячі українських власників** [Електронний ресурс] / Олександр Лещенко // Fakty.ua : [вебсайт]. – 2025. – 10 груд. — Електрон. дані. *Як повідомив Центр протидії дезінформації (ЦПД) в соцмережі «Telegram», на тимчасово окупованих територіях (ТОТ) України посилюється тиск на власників нерухомості: Кремль остаточно затвердив закон, який дозволяє окупаційним адміністраціям визнавати квартири та будинки «нічийними» й передавати їх новим користувачам. Експропріація діятиме до 2030 р. Вказано, що російський закон не містить чітких умов, за якими житло може бути визнано «безхозним». Це фактично відкриває шлях до довільних рішень окупаційних структур. Раніше практика вилучення майна через фіктивну «безхозність» застосовувалася локально, наразі вона отримала федеральне закріплення: рішення щодо долі чужої нерухомості ухвалюють у московських кабінетах. Зауважено, що під загрозою опиняються не лише ті, хто був змушений виїхати через війну, а й люди, які залишаються жити на ТОТ; відсутність прозорих критеріїв означає, що будь-який будинок може бути оголошений «нічийним». Вилучене житло планують розподіляти між російськими військовими, силовиками, чиновниками та працівниками бюджетної сфери, яких завозять в окуповані регіони України. Це фактично означає заміщення місцевого населення людьми, лояльними до окупаційної влади. Наголошено, що політика експропріації доповнює інші кроки РФ щодо закріплення контролю над ТОТ.* Текст: <https://fakty.ua/464236-rossiya-zapuskaet-mehanizm-massovogo-izyatiya-zhilya-na-okkupirovannyh-territoriyah-pod-ugrozoj-tysyachi-ukrainskih-vladelcev>

9. **Мін'юст роз'яснив правила спадкування у цивільному шлюбі: хто та коли може отримати майно** [Електронний ресурс] // Юрид. газ. – 2025. – 1 груд. – Електрон. дані. *Вказано, що Міністерство юстиції опублікувало роз'яснення щодо можливостей спадкування для осіб, які*

перебувають у цивільному шлюбі. У Міністерстві наголосили, що на відміну від офіційно зареєстрованого шлюбу, фактичні сімейні відносини не надають автоматичних спадкових прав. Розглянуто такі питання: чи може цивільна дружина/чоловік отримати спадок; які існують виключення для зміни черговості спадкування; як довести факт проживання у цивільному шлюбі. Текст: <https://yur-gazeta.com/golovna/-minyust-rozyasniv-pravila-spadkuvannya-u-civilnomu-shlyubi-hto-ta-koli-mozhe-otrimati-mayno.html>

10. Мін'юст роз'яснив щодо спадкування за правом представлення та спадкову трансмісію [Електронний ресурс] // Юрид. газ. – 2025. – 1 груд. – Електрон. дані. За інформацією Міністерства юстиції України, спадкування – це перехід прав та обов'язків (спадщини) від спадкодавця, який помер, до спадкоємців. Зазначено, що воно може здійснюватися за заповітом або за законом. Право на спадкування мають особи, визначені у заповіті. У разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують особи, визначені у Цивільному кодексі України (ЦК України). Главою 86 ЦК України визначено черговість спадкування за законом: спадкоємці отримують право на спадкування залежно від ступеня спорідненості, і кожна наступна черга закликається лише за відсутності чи усуненні спадкоємців попередньої, а також у разі неприйняття або відмови від спадщини. У випадках, коли спадкоємець помирає раніше спадкодавця або після відкриття спадщини, але не встигає її прийняти, застосовуються два механізми: спадкування за правом представлення або спадкова трансмісія. Текст: <https://yur-gazeta.com/golovna/minyust-rozyasniv-shchodo-spadkuvannya-za-pravom-predstavlennya-ta-spadkovu-transmisiyu.html>

11. **Мозговий І. Діти — не завада: за який борг у неплатника можуть відібрати житло** [Електронний ресурс] / Іван Мозговий // Fakty.ua : [вебсайт]. — 2025. — 26 груд. — Електрон. дані. Зазначено, що зростання тарифів і непроста економічна ситуація дедалі частіше призводять до накопичення боргів у громадян, а у разі тривалої несплати комунальних послуг або кредитів найгіршим наслідком може стати втрата житла. Втім, закон дозволяє звернення стягнення на нерухомість лише тоді, коли у боржника немає коштів чи іншого майна для погашення заборгованості. Розглянуто ключове правило для боржників: виконавча служба не має права стягувати житло, якщо сума боргу не перевищує 20 мінімальних зарплат. У 2025 р. за мінімальної зарплати 8000 грн цей поріг становить 160 тис. грн: якщо борг менший за 160 тис. грн — можливе блокування рахунків, утримання із зарплати, вилучення майна або авто, але квартира, особливо якщо вона єдина, не підлягає стягненню; якщо борг перевищує 160 тис. грн — арешт і примусовий продаж житла стають законними, навіть якщо це єдине місце проживання. Розглянуто, що стягують у першу чергу. Зауважено: поширена думка, що єдину квартиру забрати неможливо, є хибною. Таке житло можуть продати через аукціон, якщо борг перевищує встановлений поріг. Реєстрація в квартирі неповнолітніх дітей лише ускладнює процедуру, адже потрібен дозвіл органів опіки, але не унеможлиблює її повністю. Текст: <https://fakty.ua/465000-deti---ne-pomeha-za-kakoj-dolg-u-neplatelcshika-mogut-otobrat-zhile>

12. **Симоненко С. Шлях до фінансової стійкості: чи використає влада унікальний юридичний шанс для отримання заморожених російських активів** [Електронний ресурс] / Світлана Симоненко // Fakty.ua : [вебсайт]. — 2025. — 23 груд. — Електрон. дані. За інформацією видання «Українські Новини», цивільні позови фізичних осіб щодо стягнення активів РФ створюють для України реальну можливість отримання безпрецедентних компенсацій. Ключовим прикладом є рішення Печерського

районного суду міста Києва про стягнення 12,2 млрд доларів на користь фізичної особи, яке демонструє ефективність правових інструментів у контексті захисту національних інтересів. З огляду на те, що позивачі декларують готовність передавати отримані кошти до спеціальних фондів для відбудови країни та забезпечення потреб Збройних сил України (ЗСУ), а загальний обсяг заявлених сум разом зі штрафними санкціями вже перевищує трильйон доларів, цей механізм набуває системного значення для фінансової підтримки держави та формування довгострокового миру. Водночас ключовою перешкодою залишається відсутність активної політичної підтримки процесу з боку Банкової на європейському рівні. Наголошено, що критично важливою є синхронізація юридичних дій із політичною підтримкою: активна позиція Банкової та предметний діалог із лідерами країн Європейського Союзу (ЄС) здатні прискорити ухвалення рішень європейськими судами та фактично запуснути механізм примусового стягнення заморожених російських активів. Текст: <https://fakty.ua/464856-put-k-finansovoj-stojkosti-ispolzuet-li-vlast-unikalnyj-yuridicheskij-shans-dlya-polucheniya-zamorozhennyh-rossijskih-aktivov>

13. У 2026 році про посвідчені договори та свідоцтва про спадщину приватні нотаріуси звітуватимуть щоквартально [Електронний ресурс] // Юрид. газ. – 2025. – 2 груд. – Електрон. дані. Зазначено, що з 01.01.2026 про посвідчені договори та видані свідоцтва про спадщину приватні нотаріуси звітуватимуть щоквартально (з деталізацією по місяцях звітного кварталу), а державні – щомісячно. Зміни передбачені Законом № 4536-IX від 16.07.2025, яким оновлено низку норм Податкового кодексу України (ПК України). У звітності нотаріуси повинні відображати дані про: посвідчені договори купівлі-продажу (міни) рухомого та нерухомого майна між фізичними особами; посвідчені договори дарування; видані свідоцтва про право на спадщину. Текст: <https://yur->

gazeta.com/golovna/u-2026-roci-pro-posvidcheni-dogovori-ta-svidoctva-pro-spadshchinu-privatni-notariusi-zvituvatimut-sh.html

14. **Чеховська І. В. Вирішення спорів про участь у вихованні дитини в порядку цивільного судочинства** [Електронний ресурс] / І. В. Чеховська // Юрид. наук. електрон. журн. – 2025. – № 10. – С. 129-135. *Узагальнено судову практику щодо спорів про участь у вихованні дитини. Найчастіше суди розглядають спори про визначення порядку спілкування та усунення перешкод для батьків, а також баби й діда. Встановлено, що органи опіки інколи необґрунтовано обмежують участь одного з батьків. Суди враховують ключові елементи найкращих інтересів дитини: її погляди, індивідуальні потреби, безпеку, сімейні зв'язки, здоров'я та освіту. Наголошено, що порядок спілкування має відповідати віковим потребам дитини та сприяти реальній участі батьків. Зазначено процесуальні обмеження щодо забезпечення позову та визначено належного відповідача — іншого з батьків. Аналіз практики ЄСПЛ показує, що основна проблема — недостатня ефективність механізмів виконання рішень про контакти з дитиною.* Текст: http://www.lsej.org.ua/10_2025/30.pdf

15. **Шевчук А. В Україні запровадили автоматичний військовий облік** [Електронний ресурс] / А. Шевчук // Korrespondent.net : [вебсайт]. – 2025. – 13 груд. — Електрон. дані. *Вказано, що Кабінет Міністрів України (КМ України) ухвалив постанову про запуск нового експериментального проєкту з автоматичного взяття на військовий облік призовників, військовозобов'язаних і резервістів. Як повідомили у Міністерстві оборони України (МО України), це рішення зменшує бюрократію та спрощує процедуру для громадян і ТЦК. Вказано, що на військовий облік автоматично ставитимуться: чоловіки, які не стали на облік у 17 років - автоматично отримують статус призовника з моменту 18-річчя; чоловіки віком 18 - 60 років, які перебувають за кордоном - під час отримання чи обміну*

паспортних документів у підрозділах Державної міграційної служби (ДМС). Для цього не потрібно відвідувати ТЦК та СП або проходити ВЛК. Уточнено, що МО України налагодило обмін даними з міграційною службою, демографічним реєстром і реєстром актів цивільного стану. Текст: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4840207-v-ukraini-zaprovadyly-avtomatychnyi-viiskovy-oblik>

16. **Шевчук А. Відомо, скільки виплат здійснено цивільним, яких РФ утримувала в полоні** [Електронний ресурс] / А. Шевчук // Korrespondent.net : [вебсайт]. – 2025. – 26 груд. — Електрон. дані. У тезах допису у Telegram Прем'єр-міністр Юлія Свириденко вказала, що звільнені цивільні українці, яких РФ незаконно позбавила свободи, отримуватимуть разову допомогу у розмірі 50 000 грн. Станом на сьогодні вже здійснено майже 12 тис. таких виплат. Прем'єр нагадала, куди потрібно подати заявку на отримання допомоги, та додала, що цивільні, незаконно позбавлені свободи, які повернулися на територію України самотійно, мають надати підтверджувальний документ про те, що особа визнана потерпілою у кримінальному провадженні. Глава уряду повідомила, що звільнені з російської неволі цивільні, незалежно від встановлення факту позбавлення особистої свободи, отримують базові речі першої необхідності та мають право на безоплатну правничу, медичну, соціальну допомогу. Також звільнені з полону та члени родин полонених, яким комісія встановила факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, мають право на одноразову державну допомогу у розмірі 100 тис. грн. після звільнення і щорічну допомогу у такому ж розмірі за кожен рік перебування у полоні. Текст: <https://ua.korrespondent.net/business/financial/4843178-vidomo-skilky-vyplat-zdiisнено-tsyvilnym-yakykh-rf-utrymuvala-v-poloni>

17. **Як успадкувати майно на тимчасово окупованій території:** роз'яснення Мін'юсту [Електронний ресурс] // Юрид. практика. – 2025. –

26 листоп. – Електрон. дані. Подано роз'яснення Міністерства юстиції щодо правил оформлення спадщини у випадку, коли майно знаходиться на тимчасово окупованій території (ТОТ) або у зоні бойових дій. Надано інформацію про права спадкодавця та роботу нотаріуса, необхідні документи, строки прийняття спадщини, безоплатну правничу допомогу у випадку виникнення проблем із оформленням спадщини. Текст: <https://pravo.ua/iak-uspadkuvaty-maino-na-tymchasovo-okupovanii-terytorii-roz-iasnennia-min-iustu/>

18. **Як юридично підтвердити родинні відносини: роз'яснення Мін'юсту** [Електронний ресурс] // Юрид. газ. – 2025. – 4 груд. – Електрон. дані. За інформацією Міністерства юстиції України, родинні відносини між людьми створюють низку юридичних наслідків: право на спадщину, право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, отримання одноразової грошової допомоги членами родини загиблого військовослужбовця тощо. Проаналізовано правові механізми підтвердження родинних відносин в Україні у випадках відсутності чи втрати документів актів цивільного стану. Розглянуто порядок встановлення факту спорідненості в окремому судовому провадженні, вимоги до доказів (офіційні документи, архівні дані, альтернативні підтверджувальні матеріали) та межі компетенції суду. Підкреслено значення цієї процедури для забезпечення реалізації спадкових, соціальних і сімейних прав громадян, особливо в умовах воєнних втрат і неможливості відновлення документів адміністративним шляхом. Текст: <https://yur-gazeta.com/golovna/yak-yuridichno-pidтверditi-rodinni-vidnosini-rozyasnennya-minyustu.html>

Підготовлено Відділом інформаційного забезпечення органів влади

Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого

Відповідальний за випуск: Н. Я. Зайченко

29 грудня 2025 р.